

סימן קצג

דין דם בתולים ובעילת מצוה

משנה (סד, ב): "תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסת - בש"א: נותנים לה ארבע לילות, ובה"א: עד שתחיה המכה. הגיע זמנה לראות וניסת - בש"א: נותנים לה לילה הראשון, ובה"א: עד מוצאי שבת ארבע לילות. ראתה ועודה בבית אביה - בש"א: נותנים לה בעילת מצוה, ובה"א: כל הלילה כולה".

ובגמרא: "אמר רב: בוגרת נותנים לה לילה הראשון, וה"מ שלא ראתה, אבל ראתה אין לה אלא בעילת מצוה, ותו לא".

ובהמשך **הגמרא** (סה, ב): "רב ושמואל דאמרי תרויהו - הלכה: בועל בעילת מצוה ופורש... אינהו דעבדי כרבותינו, דתניא: רבותינו חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש. אמר עולא: כי הוּו רבי יוחנן וריש לקיש בתינוקת (כלומר בפרק תינוקת) לא הוּו מסקי מינה, אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא (שועל שרץ בשדה חרוש מוציא מעט אבק ברגליו), ומסיימי בה הכי בועל בעילת מצוה ופורש" (הנמשל - שכשם ששועל מוציא מעט אבק, כך אנו פוסקים דין אחד מכל הדינים הנ"ל).

הראב"ד, **רא"ש**, **רשב"א**, **רש"י** ו**ר"ן** הבינו שדברי רב ושמואל הם על כל המקרים הנ"ל (בוגרת, נערה, תינוקת שהגיע זמנה ושלא הגיע זמנה לראות). ולכן הדין הוא שבכל בעילות מצוה בועל ופורש מיד.

אולם, **הרי"ף והרמב"ם** הבינו שדברי רב ושמואל הם רק על המקרה של "ראתה ועודה בבית אביה", שבזה יש להחמיר כדין בוגרת, שבעל בעילת מצוה ופורש.

מקור נוסף - בירושלמי: "כל הני הלכתא דריש פרקא אחרינא דנדה, להלכה אבל לא למעשה. רבי ינאי ערק אפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה" (פירוש: א. היה פורש אפילו מתינוקת אחר שבעל בעילת מצוה. ב. היה בורח מלהורות בה היתר אחר בעילת מצוה).

להלכה: ב"י: "ולענין הלכה כבר נתבאר שהרא"ש והרשב"א סוברים כדעת **הראב"ד**. ואפילו למה שפירשתי לדעת **הרי"ף והרמב"ם**, מאחר שבזה"ז פשט איסור בדם בתולים, דאפילו תינוקת קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה, בועל בעילת מצוה ופורש, אסור לפרוץ גדרן של ראשונים ולהקל בו אפילו כחוט השערה. ומי שעושה כן, הרי הוא פורץ גדר וישכנו נחש". וכ"פ **בשו"ע** (סעי' א): "הכונס בתולה, בועל בעילת מצוה, וגומר ביאתו ופורש מיד, אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה".

א. טעמי החומרא לדם בתולים

קשה מדוע מחמירים בדם בתולים, והרי אין לך מכה גדולה מזו, ומדוע לא תלין בה כדתלין במכה בעלמא?

רשב"א - א. איכא למיחש לדשמואל, דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם (וא"כ יתכן שהכא הדם שראה זרם מהמקור).

ב. בבתולה יש להחמיר (לעומת תליה בשאר מכות), לפי שאינה אלא לשעה, ופעם אחת. אבל במכה, דאפשר שתאסר על ידה לבעלה - לא החמירו.

רא"ש - מחמירין על כל אחת (ואפילו קטנה שלא ראתה) כדין בוגרת, שבעילת מצוה מסורה לכל, ואין הכל בקיאות בחילוק שיש בין שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה, ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה. ועוד, משום שהחתן יצרו תוקפו. לכן הסכימו רבותינו להשוות כולן ולתת להן דין חמורה שבחמורות - בוגרת שראתה, שנותנין לה בעילת מצוה בלבד.

אשכול - חיישינן שמא נתערב דם בתולים בדם **חימוד** (שמטמא ודאי משום נדה, כי בא מהמקור), ודם חימוד שייך אף בקטנה, כדמבואר בגמרא להדיא (נדה סו, א). **ורב האי גאון** כתב דחיישינן לדם נדה, שכשהיא נבעלת בראשונה אוחזת אותה רעד וחלחלה.

הלבוש - דם בתולים עצמו, טמאוהו חכמים אטו דם נדה [ועיין **בטה"ב** (עמ' תצט) שכתב שמבואר מדברי הראשונים, שאיסור דם בתולים הוא מדרבנן, ודלא כמו שכתב **בשו"ת רב פעלים** שאיסור דם בתולים הוי ספיקא דאורייתא לדעת הרא"ש].

ב. האם בבעילת מצוה צריך לפרוש באיבר רפוי?

ראב"ד: דין בעילת מצוה הוא כדין המשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי - פורש באיבר רפוי (כדי שלא יהנה מהיציאה). אך אינו צריך לנעוץ ציפורניו וכדו' כמו שם, שהרי התירו לו לגמור ביאתו.

רז"ה, רא"ש, רשב"א, ועוד ראשונים: אע"ג שהחמירו בדם בתולים לעשותה כנדה, מ"מ דמיה טהורים, ובעילה זו נותנים לו לבעול ולגמור ולפרוש אפילו באיבר קשה. שהרי לגמור ביאתו להנות ממנה ממש מותר, ק"י שיהיה מותר לפרוש באיבר חי אע"פ שנהנה. **הש"ך והט"ז** פסקו כראשונים הנ"ל, וכן **בטה"ב** (עמ' תק).

ג. בעל ולא מצאה דם

ראב"ד: טמאה רק אם מצאה דם בזמן בעילה, וטעמם כיון שדם בתולים מדרבנן הו"ל ס"ס, שמא לא היה דם, ואם היה דם שמא לא היה עימו גם דם מהמקור.

רש"י, רוקח, רמב"ן, רא"ש, רשב"א, ר"ן בשם הגאונים ושא"ר: כיון שהחמירו בביאה זו לעשותה כנדה, לכן אפילו בעל ולא מצא דם, הואיל ולרוב נשים יש דם, חיישינן שמא היתה טיפת דם כחרדל ונאבדה, או שמא חיפהו ש"ז.

השו"ע פסק כראשונים הנ"ל: "ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה, שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחיפהו ש"ז". **והרמ"א** הגיה: "ויש מקילין אם לא ראתה דם", וסיים: "ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם. אבל אם בא עליה ביאה ממש - צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם. ובעל נפש יחוש לעצמו שלא לשחוק בתינוקות" (ועיי' לקמן בהגדרת 'גמר ביאה').

ד. הגדרת גמר ביאה

רמב"ם (פ"א מהל' איסו"ב הל' י'): הכנסת העטרה נקראת העראה, והכנסת כל האיבר נקראת גמר ביאה, וכ"כ **בסד"ט** שפשיטא שבהכנסת העטרה אין השרת בתולים. וכ"כ **בכ"א** שנהגו להקל אם לא הכניס את כל האיבר, וכ"כ עוד אחרונים.

וכתב **הנוב"י** (תנינא, חלק אבה"ע סי' כ"ג) שהעראה אינה חדירה בשפתי הרחם בלבד אלא חדירה אל הנקב שבאמצע הפרוזדור. וכתב ע"ז **החת"ס** שדבר ה' בפיהו אמת (ועיי' **בציץ אליעזר** חלק טו, סימן ע) שמה שכתב בזה שחשוב להדגיש הדברים בפני חתנים צעירים שמחמירים על עצמם בלא צורך.

וכתב **בטה"ב** (עמ' תקג-תקה), שכיון שאיסור דם בתולים בלא ראתה דם שנוי במחלוקת, היכא שלא גמר ביאתו יש להקל כדברי **הרמ"א**. "וני"ל שכן הדין להקל בזה (אם לא הכניס את כל האיבר) שהרי החששא שאמרו שמא יצא ממנה טיפת דם ונאבדה, או שחיפה אותה ש"ז, הוי מיעוטא דלא שכיחא... ויש להוסיף מה שבזמננו רוב ככל הנישאות בוגרות הן ולדעת **הר"ח והגאונים והרי"ף** בוגרת אין לה טענת דמים, שבתוליה כלים... ובזמננו חזון נפרץ שיש בוגרות בתולות שהן צנועות, ולא נמצא להן בתולין, והוא מיעוט המצוי... וחזי לאיצטרופי לענין איסור דם בתולים, כשלא נמצא דם ולא גמר ביאתו.

אמנם, **הערוה"ש** (סע' ט) החמיר שלא לחלק בין העראה לגמר ביאה, משום שקשה להבחין ביניהם ולדעת בירורי הדברים (וכ"פ **בשו"ת בית שלמה** ועוד אחרונים).

אולם, **בטה"ב** (שם) כתב על זה: "מ"מ נראה שהעיקר שיש להקל בזה... ואדרבה, המחמיר בזה חומרא הבאה לידי קולא היא, בפרט אצל בני תורה שאינם בקיאים כ"כ. ואם תיאסר עליו בהעראה בלבד, כשלא הכניס כל האיבר, יהיה לבו נוקפו ופורש ויעבר זמן עד שיוכל לבעול בעילת מצוה כראוי, ובינתיים ישאר בהרהורי עבירה הקשים מעבירה, וגם יתבטל ממצות פו"ר. לכן יש להורות להקל". וכ"כ **בבדי השולחן** (סק"ט), לאחר שהביא גם דעת המחמירים בזה, כתב: "ומ"מ אין נראה להחמיר בזה א"כ ידוע לו מידת לכל הפחות הערה בה. אבל אם גם זה ספק אצלו, וגם לא הרגישה צער, אינה נאסרת עליו ומותר לבעול שנית".

כתב **בשבט הלוי** (סי' קכ"א, וכ"כ בשמו **טה"ב** תקא) שאם כשבעל מת האיבר בעודו בפנים, מותר להמתין כך עד שיחזור ויתקשה, שלא חלה תורת פרישה עד שיפרוש לגמרי, ומותר לעשות הביאה בכמה כוחות (כנראה שכוונתו שמת האיבר לפני שיצא זרע).

דין **הרמ"א**: "בעל נפש יחמיר על עצמו שלא ישחוק בתינוקות". ופירש **הסד"ט** שכוונתו שלא יתכוון לעשות העראה בלבד, כדי שלא תיאסר עליו, אלא יגמור הביאה מיד כל מה שאפשר.

סימן קצג, עמוד 3

מקור לשונו של הרמ"א הוא מהגמרא (נדה יג, ב) "המשחקים בתינוקות מעכבים את המשיח - דנסיבי קטנות דלאו בר אולודי נינהו". **ופירש"י**: שנמצא בטל מפו"ר כל ימי קטנותה והכא נמי אינו ממחר לגמור ביאתו מיד שלא תיאסר עליו וממשיך לחיות עימה ע"י העראה ומתעכב מפו"ר.

והכו"פ כתב על דברי הרמ"א: "בעוונות הרבים יצאה קולא, שהחתן בועל הכלה פעמים רבות יום או יומיים, כל זמן שלא נמצא דם על הסדין ומשחק התינוקות. ואין זה בגדר העראה כיון שבוועל אותה פעמים רבות, ואין ראייה כלל ממה שלא נמצא דם דהא חיישינן שמא חיפהו ש"ז, ובפרט שרוב בתולות בוגרות הן ודמיהן מועטין, ולכן יש למחות על זה".

הפרישה, הט"ז ותוהשל"מ דנו מדוע בדם חימוד אומרים "שמא ראתה טיפת דם ולא הרגישה בו", ובדם בתולין נזקקים לטעם "שמא חיפהו ש"ז". ומדבריהם אפשר ללמוד שכל שלא פלט ש"ז עדיין מותרת היא לו.

אולם, מדברי הראשונים (**אשכול, רשב"א ועוד**) שכתבו שהחשש הוא שמא חיפהו ש"ז או שמא נאבדה, משמע שגם ללא פליטת ש"ז אסורה היא לו אם הוה גמר ביאה. וכ"פ **בטה"ב** להחמיר (עמ' תקח), וכ"כ **בבדה"ש**.

ה. דין הבדיקה לאחר הבעילה (בהעראה) לברור יציאת הדם

בזה יש ג' דיעות:

א. סומכת על כך שמן הסתם לא יצא דם בהעראה, ולא צריכה בדיקה.

ב. בודקת את הסדינים בלבד ולא בדיקת חו"ס (עפ"י תוס' בכתובות).

ג. בודקת את עצמה במוך (חקר ההלכה).

ובטה"ב (עמ' תקי) פסק כדעה השניה: "אפילו לראב"ד וסייעתו המקילים בלא ראיית דם מצריכים אותה לבדוק כבדיקת זבה במוך או צמר נקי... משא"כ לדידן, שאין להקל אלא דווקא באופן שלא גמר ביאתו בהכנסת כל האיבר, די בבדיקת הסדינים... ועכ"פ לכתחילה, אף אם כבר ירדה מן המיטה והלכה ברגליה, די בתבדוק את עצמה (חקר ההלכה מחמיר בזה שטמאה). ואם לא בדקה עצמה כלל רק ראתה על הסדינים, ולא מצאה דם - טהורה".

ו. ניתוק בתולין ע"י רופא

נחלקו האחרונים בדבר:

שו"ת ציץ אליעזר (ח"י, סי' כה), **שבט הלוי, שו"ת מנחת יצחק, שו"ת המהרש"ם** - פסקו כולם להחמיר שדין הדם שרואה (מבדיקת הרופא) כדין דם בתולין, וכ"כ גם **בבדה"ש** (סק"ב, י"ד).

לעומת זאת, **באגרו"מ** (חיו"ד סי' פז) ו**בנשמת אברהם** (יו"ד עמ' צא) בשם **הגרש"ז אוירבך** כתבו להקל. וכ"כ **בטה"ב** (עמ' תקכ) וז"ל: "ולפי זה נראה שעיקר איסור דם בתולים בבתולה הוא שנבעלת כדרך כל הארץ, שאז יש טעם לחימוד ותאוה (וחיישינן שמא בבעילה ראשונה תראה דם חימוד ג"כ - ע"פ **אשכול**) משא"כ בני"ד שאין כאן (בבדיקת הרופא) טעם חימוד ותאוה כלל, ואין אלא צער בלבד, אינה צריכה ז' נקיים ולא טבילה אלא הרי היא בטהרתה... ואם משום רעדה וחלחלה יש לאסור, אם כן בכל ניתוח שיעשו הרופאים באותו מקום מבחוץ, תהיה אסורה בגלל שהיא רועדת, אלא וודאי דליתא... אתה הראת לדעת, שרבים אשר איתנו להקל וכן עיקר להלכה ולמעשה, וכן אני מורה ובא בס"ד...".

ביאה ראשונה אצל שאינה בתולה (מוכת עץ) כתב **בבדה"ש** (סקי"ד): "אשה מוכת עץ, ר"ל שהוכתה במקום בתוליה קודם נישואיה, וכשנשאת לא מצאה דם בביאה ראשונה... יש שהחמירו לטמאותה, דלא חילקו חכמים בכך, וטימאו כל הנשים הנבעלות בפעם הראשונה". ויש שכתבו להקל במוכת עץ (**אגרו"מ**). לפי אותן דיעות כן הוא באשה שהרופא הוציא בתוליה. שלדעה ראשונה תהיה טמנה לאחר ביאה ראשונה, ולדיעה שניה תהיה מותרת, וכ"פ **באגרו"מ** להקל.

ז. ביאה שניה לאחר טהרתה

א. אם הביאה הראשונה היתה ביאה גמורה - כתב **בצמח צדק** שבביאה שניה, גם אם הרגישה צער וכאב, כל זמן שלא ראתה דם - טהורה, שהרי אפילו בביאה ראשונה יש מקילין כשלא ראתה דם. ובביאה שניה שיש לתלות שכלו בתוליה, אין להחמיר. וכ"פ **בטה"ב** (עמ' תקי) **ובבדה"ש** (סקכ"ב).

ב. אם בביאה הראשונה חשה כאב ולא ידע ודאי אם היה גמר ביאה - **בבדה"ש** (שם) כתב: "ונראה שיש להקל אפילו לא ידע ודאי שבעל בעילה גמורה בפעם הראשונה, אלא ששפט כן מפני שהרגישה צער כשהוא עליה... שבכל ענין אין מחמירים לטמאותה בי פעמים כשלא מצאה דם".

ג. אם בביאה הראשונה היתה העראה וראתה טיפת דם - כתב **באגרו"מ** (חיו"ד סי' פה) שיש להקל, ואפילו שראתה רק טיפת דם בביאה ראשונה, הרי בוגרת דמיה מועטים, ואפשר שתהיה לה בדם בתולים רק טיפה אחת. ואפילו בנערה נראה להקל. והביאו **בטה"ב** (עמ' תקי) **ובבדה"ש** (סס"ק כא).

ד. אם בביאה ראשונה היתה העראה ולא ראתה דם - כשהוא עליה בפעם השניה והיתה ביאה גמורה, צריך לפרוש ממנה אפילו לא ראתה דם, דהוה לה ביאה זו כביאה ראשונה (**בדה"ש** סקכ"א) (אולם באותה ביאה ראשונה א"צ לפרוש כדלעיל וברמ"א).

ח. דיני הפסק טהרה וז' נקיים לאחר דם בתולים

רמב"ם (פי"א, ה"ח) **ורמב"ן** - "ואחר שיפסוק הדם סופרת ז' ימים נקיים".

הגמ"י - משמע מדבריו שאין צריך להמתין עד שתפלוט ש"ז.

ב"י - גם **לרמב"ם** צריך ז' נקיים רק לאחר פליטת ש"ז, וכאן הוא רק בא לחדש שגם כלה צריכה ז' נקיים כשאר נדה.

סה"ת ואשכול - צריכה להמתין ו' עונות כדי לפלוט ש"ז.

רא"ש וטור - כלה תמנה ז' נקיים החל מיום חמישי לשימושה, וכ"פ **השו"ע**.

וכתב **הט"ז** בשם **המהר"ל** (סק"ד): "אע"פ דהשתא נהוג עלמא דהנדה מתחלת למנות מיום השישי, מ"מ במתחלת למנות אחר ביאה ראשונה של בתולים, מתחלת למנות מיום ה', וכן הורה הלכה למעשה". והטעם - משום דבכלה לא גזרו משום ביה"ש כי דינה הוא דרבנן (ט"ז סי' קצו, סק"ה). וכ"כ **בטה"ב** (עמ' תקח): "ועכ"פ אנו אין לנו אלא הוראת מרן השו"ע, וצריכה לספור ז' נקיים החל מיום חמישי לשימושה. וכן הורה **החזו"א** (במכתב שהובא בראש ספר **טהרת בת ישראל**). ולכן, גם עולי בבל ושאר מקומות בחו"ל שזכו לעלות לא"י, יש להם לנהוג כדעת השו"ע שקבלנו הוראותיו".

אם חוששת שע"י המתנת ימים יגיע זמן הוסת - כתב **טה"ב**: "יכולה לנהוג כמו שפסק השו"ע: האשה ששמשה מיטתה, ואח"כ ראתה דם ופסקה מיד ורוצה לספור ז' נקיים החל מיום מחרת ראייתה, תקנח יפה יפה במוך או בבגד כדי להפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמים והם יפלטו כל הזרע... ואע"פ שהרמ"א בהג"ה שם הביא להלכה דברי **הסמ"ק** שאין אנו בקיאים בזה, מ"מ בדם בתולין, שבלאו הכי יש מחלוקת אם צריכה להמתין בכלל, יש להקל בזה לכולי עלמא... וכ"ש בני"ד שעיקר דם בתולים דרבנן".